

บทสรุป

ลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างประชากรกับการพัฒนาเศรษฐกิจได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน จุดเริ่มของแนวความคิดดังกล่าวเกิดจากการมองโลกในแง่ร้ายของมัลธัส ซึ่งกล่าวไว้ว่า การเติบโตของประชากรจะนำไปสู่สภาวะความเป็นอยู่ที่ฝืดเคืองขาดแคลน การเพิ่มของประชากรจึงควรจะได้รับควบคุมอย่างจริงจังโดยตรงจากนโยบายของรัฐบาล ความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างประชากรกับการพัฒนาได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมากจากอดีตที่ผ่านมา ความสนใจดังกล่าวนี้นำไปสู่ข้อสรุปที่เกี่ยวกับลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างประชากรกับการพัฒนาที่ถูกต้องมากยิ่งขึ้นในภายหลัง การที่หลายฝ่ายได้ตระหนักกันมากขึ้นถึงความจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจกับความสัมพันธ์ดังกล่าวในเชิงจุลภาคนี้ ได้ส่งผลให้การพยากรณ์ระดับการพัฒนาและการกำหนดนโยบายต่างๆ สามารถทำได้ดียิ่งขึ้น

การศึกษาครั้งนี้ จึงได้ใช้ความพยายามที่จะเสริมสร้างให้เกิดพื้นฐานที่เด่นชัดในเชิง ประจักษ์ต่อการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประชากรกับการพัฒนาขึ้นในประเทศไทย ประสบการณ์ที่ได้จากประเทศไทยได้รับความสนใจไม่เพียงแต่เฉพาะตัวของมันเองเท่านั้น แต่ความสนใจดังกล่าวยังขยายออกไปในวงกว้างอีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากในทศวรรษที่ผ่านมา อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศโดยเปรียบเทียบแล้วอยู่ในระดับค่อนข้างสูง กอปรกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว พร้อมๆ กับอัตราการเติบโตของประชากรที่ลดลง

การศึกษาครั้งนี้ได้ทำการตรวจสอบ (explore) พฤติกรรมของครัวเรือนที่สำคัญๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับจำนวนบุตรที่ยังมีชีวิตอยู่ อุปสงค์ของการศึกษาหลักเกณฑ์ภาคบังคับ การออมของครัวเรือน ชั่วโมงทำงานของสตรี ในการวิเคราะห์ได้ใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม ปี พ.ศ. 2524 เป็นหลัก โดยการศึกษาเหล่านี้มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 3 ประการ

ประการแรก การวิเคราะห์ที่ทำขึ้นนี้ได้ช่วยให้สามารถประเมินถึงความสัมพันธ์ระหว่างประชากรกับการพัฒนาที่สำคัญในประเทศไทย ผลการวิเคราะห์ได้แสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ที่สำคัญหลายเรื่องด้วยกัน ซึ่งผลที่ได้บางประเด็นแตกต่างจากที่เคยได้ค้นพบมาแล้วในอดีต ตัวอย่างเช่น มักจะเชื่อกันว่าการศึกษาของภรรยาจะมีผลกระทบต่อจำนวนบุตรเกิดรอดและการศึกษาต่อของบุตรมากกว่าผลกระทบของการศึกษาของสามี แต่จากการศึกษาครั้งนี้หาได้พบเช่นนั้นไม่ เนื่องจากผลที่ได้ชี้ให้เห็นชัดเจนว่าการศึกษาของทั้งสามีและภรรยาที่มีผลต่อการมีบุตรและการศึกษาต่อของบุตรดังกล่าว นั้น มีความสำคัญไม่แตกต่างกัน ผลการวิเคราะห์ที่น่าสนใจในเรื่องอื่นๆ ก็คือ ความแตกต่างของผลกระทบของรายได้และของ ความมั่งคั่ง (ของทั้งจากมนุษย์ กายภาพ และการเงิน) ต่อการออม อันเป็นผลเนื่องมาจากบทบาทอันสำคัญของการออมที่ไปทำให้การบริโภคในระยะยาวมีความสม่าเสมอ ทั้งๆ ที่ รายได้ที่พึงจับจ่ายใช้สอยมีการขึ้นลงเป็นอย่างมาก อยู่ตลอดเวลา

ประการที่สอง การคาดประมาณที่ได้นี้สามารถนำมาทำ "ซิมูเลชัน" (Simulation) หาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรต่างๆ ได้ เช่น (1) ค่าใช้จ่ายของการวางแผนครอบครัว (2) ผลกระทบของตัวแปรภายนอกซึ่งเป็นตัวแปรที่กำหนดจำนวนบุตรเกิดรอด และ (3) กลุ่มของตัวแปรที่สะท้อนให้เห็นถึงภาพของการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย ผลจากการทำซิมูเลชันได้ช่วยชี้ให้เห็นถึงลักษณะของความสัมพันธ์ที่มีต่อกันของผลที่เราสนใจในแง่ต่างๆ ผลที่ได้อันเกิดจากความแตกต่างระหว่างภูมิภาค และผลที่มีต่อทางเลือกระหว่างจำนวนบุตรเกิดรอด การขอมและการศึกษาของบุตร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลการทำซิมูเลชันช่วยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวางแผนครอบครัว การลดลงของจำนวนบุตรและกระบวนการพัฒนาโดยทั่วไป ผลการทำซิมูเลชันโดยเปลี่ยนแปลงตัวแปรภายนอก เช่น การเพิ่มขึ้นของจำนวนบุตรจะไปลดอัตราการเรียนต่อของบุตรและอัตราการขอมเป็นอย่างมาก โดยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้กระทบต่อจำนวนชั่วโมงที่มารดาทำงานด้วย แต่ไม่มากนัก ผลจากการทำซิมูเลชันเหล่านี้ช่วยชี้ให้เห็นถึงความซับซ้อนในเชิงประจักษ์ของความสัมพันธ์ระหว่างประชากรกับการพัฒนาในโลกแห่งความเป็นจริง โดยอาศัยประสบการณ์จากประเทศไทย

ประการที่สาม ผลการวิเคราะห์ต่างๆ มีความสำคัญอย่างมากในการนำไปใช้เป็นส่วนประกอบในแบบจำลองทางเศรษฐกิจ (Economic Model) และประชากรในระดับมหภาคของประเทศไทย ซึ่งอยู่ระหว่างการจัดทำ และเมื่อเสร็จแล้วจะทำให้สามารถวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างประชากรกับการพัฒนาได้ครบถ้วนกว่าในการศึกษาครั้งนี้